

Käräjäsikermä Isostakyröstä vuodelta 1721 (sivut 273-279)

Matti Lehtiö

Isonvihan päättymisen jälkeen käräjille oli kertynyt suuri määrä erilaisia elämäkirjoon kuuluvia asioita. Sijansa käräjillä sai useampikin siveysasia, ja keskinäinen tappelunnujakka.

Yksi traaginen naiskohtalo, jonka käräjäpöytäkirja vyöryttää esiin, on seinäjokisen Mallu (Malin) Knuutintyttären tarina. Paitsi, että Mallu oli joutunut käräjille Ylistaron Viitalassa ja Seinäjoella suoritetuista varkauksista, oli Mallun epäsosiaalinen elämä heittänyt hänet myös useampaankin siveysrikkomukseen, joista suuri osa oli tapahtunut venäläisten sotilaiden kanssa.

Vaikka Mallun elämänvaiheet ovatkin epäsosiaalisuutensa vuoksi tuomittavia, kiinnostus hänen syntyperäänsä on kuitenkin samanarvoinen kun kenen tahansa aikalaisensa. Täytyy muistaa, että elämän eväät isonvihan aikana olivat perin niukat ja jo entuudestaan elämän laitapuolen reunoja kulkenut elämä luisui helposti vielä pienen askeleen etäämmäksi, toimeentulon ja jokapäiväisen leivänkannikan turvaamiseksi.

Kuka sitten Mallu oli, on asia joka kaipaisi lisätietoja. Todennäköisesti hän kuitenkin oli se tyttö, joka mainitaan Ilmajoen Kirkonkokossa vuonna 1694 ja Seinäjoen Upassa ja Yli-Marttilassa 1700-luvun ensimmäisinä vuosina. Mahdollisesti hän oli Knuutti Prusinpojan ja Marketta Jaakontyttären tytär, joka tieto ei kuitenkaan ratkaise lopullisesti hänen taustojaan. Mielenkiintoisen lisävärin asiaan tuo muutamat patronyymi samankaltaisuudet. mm. Seinäjoen Yli-Marttilan isäntänä oli Sippo Knuutinpoika. Upan sukuun tutkijoiden kannattaisi myös varmistaa, ettei Mallun äiti, Marketta Jaakontytär vain ollut Upan sukujuurta. Tiedä häntä?

Toisena tarina sikermässä on tappelunnujakka, joka käytiin Isonkyrön nimismiehen, hänen vaimonsa ja Yrjänä Pohdon välillä 1719, jolloin venäläisten verotus painoi ankarasti päälle.

Kolmas tarina kertoo kaksi näkökulmaa siitä, mitä lämpimän fällyn alla oli tultukaan luvattua, sekä miten päättäväisesti tytön omaiset asiaan tarttuivat kiinni. Toisena osapuolena olleen kauhavalaisen Mikin syntymäkotina olisi mielenkiintoista selvittää, sillä hänen elämänvaiheissaan näyttää tapahtuneen muutakin erikoista ja jännittävää kun se, mitä tapahtui Isonkyrön Tuuralassa erään fällyn alla vuoden 1720 keväänkorvalla.

s. 273

Leskivaimo, Priitta Laurintytär Viitala valitti, että vanha piika, Mallu Knuutintytär Ilmajoen pitäjältä ja Seinäjoen kylästä oli keväällä 1719 mennyt sisään hänen taloonsa, ja varastanut 6 tynnyriä jauhoja, arvoltaan 6 taalaria. 13 kynnäriä palttinaa, arvoltaan 6 taalaria 16 äyriä Esiliinan, 1 taalaria 28 äyriä Kaulaliinan, 1 taalaria 28 äyriä Sukkaparin, 1 taalaria 16 äyriä Kolmen taalarin tuopin, 1 taalarin rasaparin, 24 äyrin sängynverhon ja 24 äyrin naistenpaidan. Lakanan, 1 taalaria 28 äyriä ja 8 naulaa suolaa, arvoltaan 2 taalaria 8 äyriä Lisäksi 1 taalaria 8 äyriä arvoisen veitsen, 3 leipää ja vanhan kaulaliinan. Varastetun tavaran arvo yhteensä 29 taalaria 24 äyriä.

Kun tämä liitetään siihen, mitä hän on varastanut Matti Matinpojalta ja vaimo, Vappu Yrjänäntyttäreltä Seinäjoella, mikä Ilmajoen käräjäpöytäkirjasta 20 päivältä kuluva kuuta käy ilmi, tulee varastetun tavaran arvoksi 77 taalaria 26 äyriä kuparirahassa. Nämä varkaudet Mallu Knuutintytär vapaaehtoisesti tunnustaa. Priitta Laurintytär on saanut omaisuutensa takaisin, paitsi veitsen ja jauhoja.

Varasteleva naikkonen oli Ilmajoen käräjillä väittänyt, että muun varastetun omaisuuden olivat ryssät häneltä petollisesti vieneet. Häntä vaadittiin Jumalan nimessä kertomaan, kuinka monta ryssää oli häntä ahdistellut. Nainen kertoi, että hän v.1707 Ilmajoen pitäjässä maannut sokean kerjäläisen kanssa, jota oli kutsuttu Juhoksi. Mies oli Hämeestä, ja oli sittemmin lähtenyt pois. Hän ei tiennyt, minne mies oli lähtenyt, eikä sitä, mistä pitäjältä mies oli kotoisin. Vuoden 1716 maaliskuussa hän kertoi elilleensä yhdessä viikon aviossa olevan talonpojan kanssa. Mies oli Tuomas Linna Ikaalisista ja Turun läänistä. Miehen luona he olivat kylpeneet ja maanneet saunassa. Tämän miehen hän kertoi olleen melko vanha, jonka kanssa oli yksinkertaista huoruutta harrastanut. Vuoden 1719 keväällä hän vietti pitkän aikaa Vaasassa 9 ryssän rakuunan kanssa ja Ilmajoella yhden rakuunan kanssa samana keväänä.

Edellä kerrotun hän myönsi useaan otteeseen ja kiitti Jumalaa, että oli tästä kaikesta selvinnyt ja saanut mielenrauhan. Aiemmin ei häntä ole haureudesta rangaistu, mutta kerran ennen vihollisen tuloa Ilmajoen käräjillä tuomittu ja piiskattu varkaudesta talonpoika Juho Jaakonpoika Keski-Lopilta. Asiasta ei saatu enempää näyttöä.

Päätös

Koska naimattoman naisen, Mallu Knuutintyttären Ilmajoen pitäjämästä ja Seinäjoen kylästä, on tässä oikeudessa todettu varastaneen useita omaisuuseriä, arvoltaan yhteensä 77 taalaria 26 äyriä kuparirahassa, tuomitaan hänet maksamaan sen, mitä ei ole saatu takaisin, kolminkertaisella tavaran arvolla, Kuninkaall. rangaistus asetuksen mukaan. Ellei hän tähän kykene, niin rangaistusta ei langeteta kolminkertaisena, vaan sovelletaan vain tavaran arvoa, Kuninkaall. asetuksen (20.05. 1699) mukaan.

Lisäksi tämä naikkonen myöntää, että on langennut yksinkertaiseen huoruuteen ja 11 salavuoteuteen ilman mitään lieventäviä asianhaaroja. Ensiksi mainitusta syystä hänet tuomitaan 40 taalaria sakkoon ja jälkimmäisestä 11x 5 taalaria sakkoon hopearahassa, korkean Kuninkaallisen rangaistumääräyksen mukaan, joka on vuodelta 1653. Sen lisäksi tulee hänen seistä kolmena sunnuntaina häpeäpenkissä ja läpikäydä rippi, 9. kappaleen 4 §:n mukaan kirkkolaista ja Kuninkaall. asetuksen 17.12. 1697 mukaan. Jos hän ei köyhyytensä vuoksi pysty maksamaan, sovittakoon tekonsa piiskatuomiolla.

s.277

Henrich Haqverin, joka Isonvihan aikana toimi nimismiehenä valitti, että Yrjänä Pohto oli vuonna 1719 helmikuussa saapunut nimismiehen talolle ja nimitellyt häntä kelvottomaksi, jolloin hän otti keppinsä ja löi Pohtoa 2 kertaa. Kun nimismiehen vaimo Martta Ollintytär tuli paikalle, antoi Pohto tälle korvapuustin, että vaimon päästä putosi myssy, sekä repi sitten vielä tätä pahanpäiväisesti tukasta. Tästä syystä hän vaatii Pohdolle rangaistusta, sekä oikeudenkäyntikulujen maksamista.

Pohto taasen kertoi, että nimismies ryssien asettamien velvoitteiden vuoksi julistanut hänen tilansa menetetyksi ryssäntilaksi 1 ¼ manttaalin verovelasta, johon Pohto ryssien veroluettelossa oli joutunut, pitkälle muidenkin talonpoikien laiminlyötyjen velvoitteiden vuoksi, minkä Pohto oli sanonut nimismiehelle, mutta tämä ei tahtonut asiaa oikaista, mistä oli syntynyt riita. Pohto valitti, että nimismiehen väki oli hänet pahoinpidellyt ja nimismies oli itsekin häntä lyönyt, minkä vuoksi hän vastavuoroisesti halusi tehdä häiriötä.

Osapuolten vaatimuksesta kuultiin jäävittöminä ja valan tehneitä todistajia, Yrjänä Luomaa, Antti Sorvaria, Kaarle Töyliä ja Jaakko Pouttua, joista Luoma todisti ensimmäisenä kertoen, ettei ollut kuullut mistä kyseinen riita oli saanut alkunsa, mutta kun Pohto oli ollut lähdössä nimismiehen kamarista, oli hän huutanut: ”Tule ulos kelvoton”. Nimismies oli lyönyt häntä tämän vuoksi kahdesti kepillään. Saman tien pihalle saapui nimismiehen vaimo Martta Ollintytär, jolle Pohto antoi korvapuustin, sekä veti tukasta, kunnes nimismiehen rengit Antti Antinpoika ja Erkki Erkinpoika tulivat väliin. Sorvari todisti, että hän kuuli Pohdon ja nimismiehen riitelevän kamarissa. Syytä riitaan hän ei tiedä. Hän poistui paikalta ja kun hän hetken kuluttua palasi oli tappelu ohi. Kaarle Töyli kertoi, että hän näki Haqverinin kahdesti lyövän Pohtoa kepillään, sekä Pohdon vetävän tukasta Martta Ollintytärtä. Syytä hän ei tiedä. Jaakko Pouttu todisti, että Pohto esiintyi kamarissa tyytymättömänä siitä, että nimismies oli hänen tilansa maksamattomien verojen vuoksi tehnyt sen ryssäntilaksi. Kun Pohto lähti ulos, hän sanoi Haqverinille: ”Tule ulos kelvoton”. Nimismies löi tämän vuoksi Pohtoa kaksi kertaa kepillään. Vaimo Martta Ollintytär tuli paikalle, jolloin Pohto antoi tälle korvapuustin ja repi tukasta, kunnes rengit heidät erottivat. Haqverin myöntää, että hän virkansa puolesta oli venäläisen everstin määräyksestä kantamassa veroa ko. ryssäntilasta. Muuta asiassa ei tullut esiin.

Päätös:

Henrik Haqverinia sakotetaan kahdesta kepin iskusta, joilla lyönyt Yrjänä Pohtoa 2x3 markan ”haavasakkoon” vahingoittamiskaaren 13 kapp. mukaan. Samoin sakotetaan Yrjänä Pohtoa korvapuustista 3 markan sakkoon kyseisen lainkohdan mukaan. Solvaamisesta 3 markan Oikeudenkäymiskaaren 43 kappal. mukaan ja tukasta vetämisestä 6 markan sakkoon vahingoittamiskaaren mukaan. (MT)

s.279

Naimaton Liisa Sipontytär Pakkalasta vaati, että renki Mikki Yrjänänpoika Lapuan seurakunnasta ja Kauhavan kylästä oli hänet vuoden 1720 keväällä avioliittolupauksin avulla maannut, mutta nyt ei halua pitää lupaustaan. Tämän vuoksi hän vaatii, että Mikki velvoitettaisiin lupauksensa täyttämään.

Mikki Yrjänänpoika myöntää makaamisen, mutta kieltää jyrkästi luvanneensa mitään muuta. Hän väittää, että häntä tuskin voidaan velvoittaa avioliittoon tämän naisen kanssa. Kappalainen herra Israel Alftanus kertoi Mikki Yrjänänpojan v.1720 keväällä pestautuneen venäjän armeijaan sotilaaksi, mutta paenneen palveluksesta Venäjällä. Kun Mikki oli tullut paikkakunnalle, oli hän herra Alftanin kysyessä myöntänyt, maanneensa Liisa Sipontyttären, avioliittolupaukseen vedoten. Tätä ei Mikki kyennyt kieltämään, koska Liisan käly ja siskonmies Yrjänä Hinttu oli ratsastanut hänen perässään ja vienyt hänet papin luo, missä oli myös joukko talonpoikia. Koska hän on nuori ja ajattelematon, hän pelkäsi, että hänet pakotetaan vihille, minkä välttääkseen hän tunnusti, että oli luvannut avioitua. Samoin, että häneltä oli lähtiessä jäänyt naisen luo paita, kaksi paria sukkia, yhdet housut ja sarkatakki. Yleisesti ottaen Mikki Yrjänänpoika väittää, että nainen oli irستاasti viekoitellut hänet. Tämän taas Liisa Yrjänäntytär kieltää ja esittää, että mies on v.1720 keväällä antanut hänelle kaksi sormusta, jotka otti kuitenkin pian takaisin. Tämän Mikki Yrjänänpoika ankarasti kieltää ja pyytää, että hänet vapautettaisiin Liisan esittämistä vaatimuksista ja jätettäisiin rankaisematta naisen makaamisesta, mistä taas nainen on eri mieltä. Kuitenkaan Liisa ei pysty väitteittensä tueksi muuta esittämään, mitä esille on tullut.

Päätös:

Tämä avioliittoriita jätetään kirkkolain 15 kappaleen mukaan korkea-arvoisen tuomiokapitulिन ratkaistavaksi ja jätetään sen suosiollista päätöstä odottamaan.

Lähteet:

Matti Lehtiön arkisto/Käännökset: Markus Tarkkanen

Tapio Piirron Ilmajokitiedosto